

KOKEMÄKI ja HARJAVALTA Takajärven tuulivoimapuiston hanke- alueen ja sähkönsiirtolinjan arkeolo- ginen inventointi 2023



Antti Bilund



Tilaaaja: Ramboll

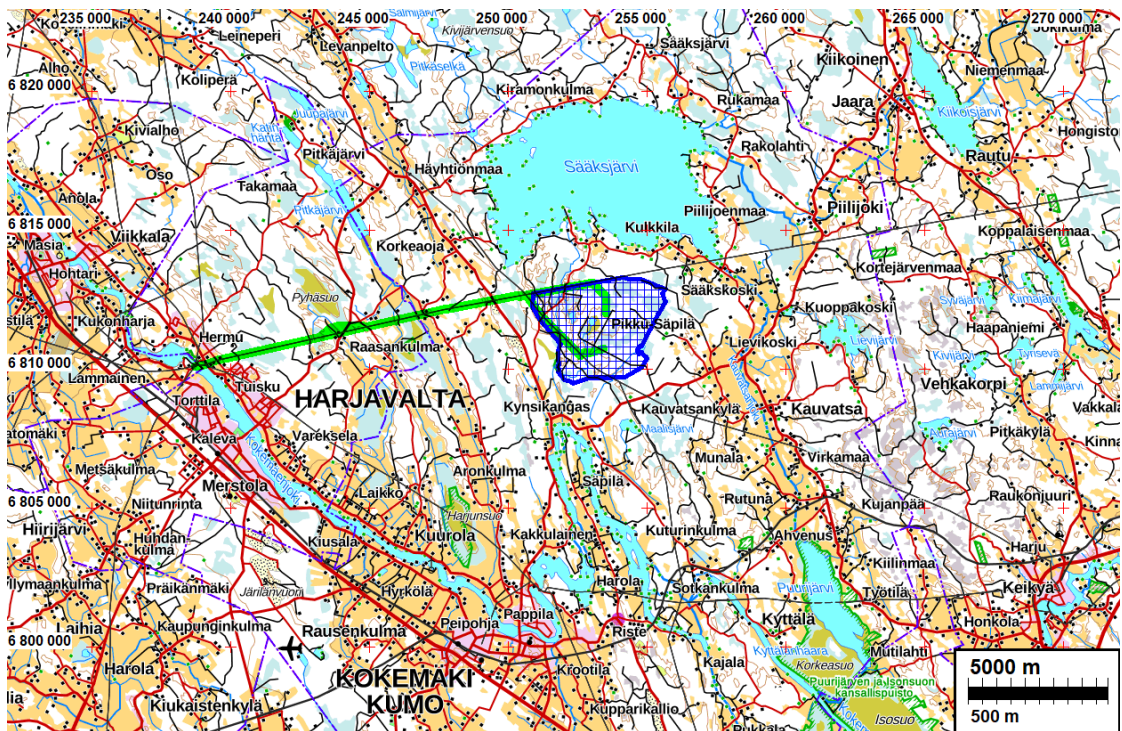
Sisältö

Perustiedot	2
Inventointi	3
Alueen kuvaus	3
Maastotyö	10
Tulos	15
Lähteet	15
Muinaisjäännökset	17
1 Kokemäki Ristikallio	17

Kansikuva: Suorantainen Takajärvi hankealueen keskellä. Kuvattu itään. Kuva: Antti Bilund.

Perustiedot

- Alue:** Takajärven tuulivoimapuiston hankealue Kokemäellä (12,6 km²) sekä tuulivoimapuiston sähkönsiirtolinja Harjavalan vesivoimalaitoksen lähellä olevalle sähköasemalle (noin 22 km, josta noin 15 km hankealueen ulkopuolella).
- Tarkoitus:** Selvitetään hankealueen sekä voimajohtolinjan muinaisjäännökset ja muut suojeltavaksi katsottavat arkeologiset kulttuuriperintökohteet. Selvitetään hankkeen vaikutus muinaisjäännöksiin ja muihin arkeologisiin kulttuuriperintökohteisiin.
- Maastotyö:** 8.–12.11.2023
- Tilaaja:** Ramboll
- Tekijä:** Antti Bilund
- Tulos:** Hankealueella ja voimansiirtolinjalla ei ole aiemmin tunnettuja arkeologisia kohteita. Inventoinnissa löytyi historiallinen rajamerkki Ristikallio, joka on kiinteä muinaisjäännös. Maastossa tarkastettiin kahdessa paikassa 1800- ja 1900-luvulle ajoittuvan, nyt autioituneen asutuksen jäännöksiä. Näissä paikoissa ei havaittu arkeologisia jäännöksiä, joita olisi tarpeen suojella. Suunnitelman mukaisella rakentamisella ei ole vaikutusta arkeologisiin suojelukohteisiin.



Hankealue Kokemäellä on merkitty tummansinisellä rasterilla ja sähkönsiirtolinja Harjavaltaan Harjavalan voimalaitoksen luona olevalle sähköasemalle vihreällä viivalla.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 11/2023, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 2.1.2024. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella ja sen varmuuskopioilla.

Inventointi

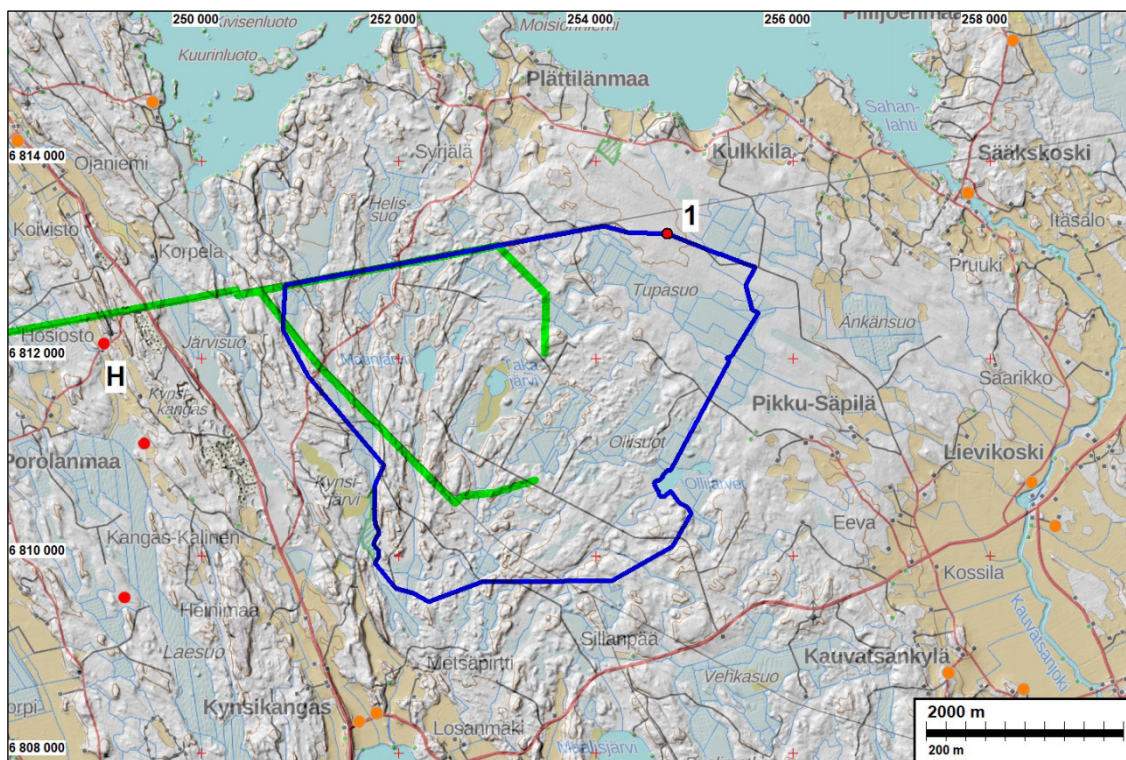
Kokemäen pohjoisosaan, Sääksjärven eteläpuolelle suunnitellaan tuulivoimapuistoa hankealueelle, jonka keskellä sijaitsee Takajärvi niminen pieni lampi. Hankealue sijaitsee noin kymmenen kilometriä Kokemäen keskustasta pohjoiskoilliseen, ja sen koko on 12,6 km². Tuulivoimapuistoon on suunniteltu 12 tuulivoimalaa. Tuulivoimapuiston sähkönsiirtolinja on suunniteltu toteutettavaksi olemassa olevan voimajohtolinjan suunnassa noin 15 km päässä lännessä, Kokemäenjoen varrella Harjavallan vesisoimalaitoksen luona olevalle sähköasemalle. Noin puolet sähkönsiirtolinjasta on Harjavallan alueella. Ramboll tilasi Mikroliitti Oy:ltä hankealueen ja sähkönsiirtolinjojen arkeologisen inventoinnin. Inventoinnin maastotyön teki Antti Bilund marraskuun alkupuolella 2023 hyvissä olosuhteissa.

Alueen kuvaus

Kunnissa, joihin inventoitavat alueet ulottuvat, on suoritettu arkeologinen perusinventointi, Kokemäellä vuonna 1998 (Strandberg 1998) ja Harjavallassa vuonna 2006 (Karjalainen 2006). Historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta ohjeet ja muinaisjäännösten arviointikriteerit ovat muuttuneet eivätkä vanhat inventoinnit ole tältä osin ajan tasalla. Molemmissa kunnissa on jo ennen näitä perusinventoiteja suoritettu varsin runsaasti arkeologista tutkimusta, kaivauksia, inventointeja ja yksittäisten arkeologisten kohteiden tarkastuksia, mutta ne ovat painottuneet Kokemäenjoen varsille. Suunniteltu sähkönsiirtolinja ulottuu länsipäässään Kokemäenjoen varteen Harjavallassa, mutta koko Harjavallan Kokemäenjoen koillispuolinen osa on joen lounaispuoliseen osaan verrattuna hyvin vähälöytöistä ja muinaisjäännösköyhää aluetta, kuten Harjavallan inventoinneissa on todettu (Huovinen 1960, s. 1, Karjalainen 2006, s. 5). Ainoa tutkimus, joka läheisesti liittyy nyt inventoitaviin alueisiin, on Ulvilan ja Kangasalan välinen 400 kV:n voimajohtolinjan inventointi (Enqvist 2004). Kyseinen sähkölinja sivuaa hankealueen pohjoisreunaa useiden kilometrien matkalla. Aiempien tutkimusten perusteella hankealueella ja suunnitellun sähkönsiirtolinjan lähellä ei ole tiedossa arkeologisia kohteita.

Hankealue sijaitsee laajalla, ympäristöään jonkin verran korkeammalla alueella. Pohjoisessa on Sääksjärvi, idässä siitä Kokemäenjokeen laskevan Kouvatsanjoen laakso ja etelässä hieman kauempana Kokemäenjoen laakso. Lännessä soistuneet notkot erottavat ylängön Kynsikankaan harjualueesta. Maaston korkeustaso hankealueella on välillä 52–75 mmpy (metriä meren pinnan yläpuolella). Suurin osa alueesta on pienipiirteistä, ja vähäisistä korkeuseroista huolimatta monin paikoin myös jyrkkäpiirteistä, kallio- ja moreenikumparemaastoa. Maaperä on kivistä hiekkamoreenia. Maaston jyrkkäpiirteisyyden vuoksi moreenin hienojakoinen aines on merenrantavaiheen aikana huuhtoutunut pois tehokkaasti, ja maan pinta on nykyisin alueella lähes kaikkialla kivistä tai jopa louhikkoista. Laajempia avokallioita on vain muutamien korkeimpien mäkien huipuilla. Maaston yleisilmeen perustana ovat kallioperän rakenteet, jotka näkyvät karttakuvassa loivasti kaartuvina harjanteina hankealueen länsiosassa. Harjanteiden välissä on kapeita laaksoja, joiden pohjalla on reunoiltaan selvärajaisia ja vetisiä soita. Notkoissa on myös muutamia pieniä, enimmäkseen suorantaisia lampia, kuten Takajärvi. Hankealue rajautuu lounaassa hieman suuremman, nykyisin kokonaan kuvatun Kynsijärven altaaseen. Hankealueella oleva Kynsijärven entinen itäranta on jyrkkää louhikkoista rinnettä. Noin kuudesosa hankealueesta koillisessa on maastoltaan selvästi poikkeavaa. Kalliopohja on alueella loivapiirteistä ja yleensä sileää. Kuivat

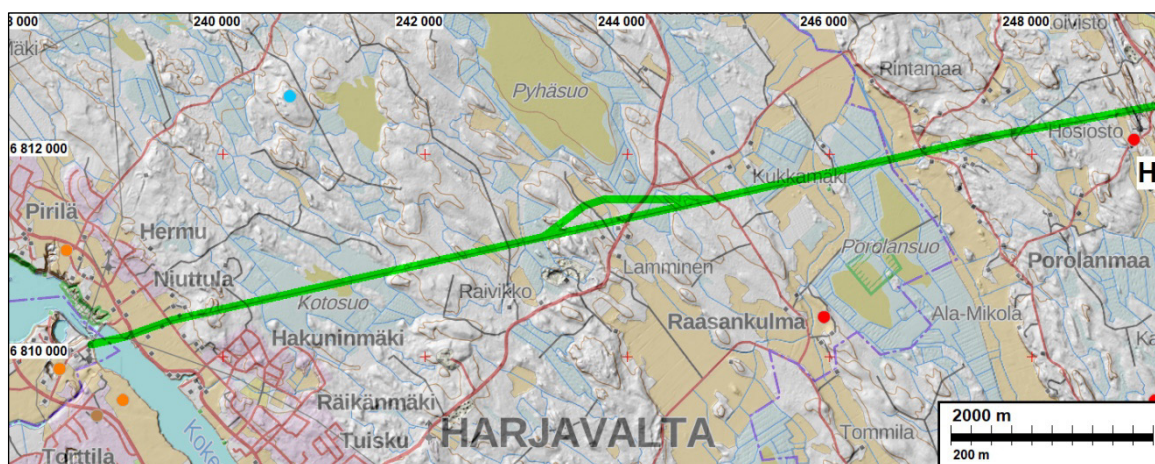
alueet ovat kangasmaata, jossa kallio on usein nähtävissä ohuen moreenikerroksen alla esimerkiksi hakkuualueilla laikutusjäljissä. Alavammissa alueilla maasto muuttuu ilman selvää rajaa soistuneeksi kankaaksi ja lopulta suoksi. Maaperä on moreenia, mutta se ei ole kaikkialla yhtä kiviseksi huuhtoutunutta kuin alueen lounaisosassa. Hankealueella ei ole harjuja eikä niihin liittyviä hiekkamuodostumia. Nykyisin hankealue on asumaton metsämaasto. Hankealue on nykyisin talousmetsää, jossa on melko tiheä tieverkosto.



Hankealue Kokemäen Takajärvellä on rajattu kartalle tummansinisellä viivalla. Suunnitellut sähkönsiirtolinjat hankealueen sisällä ja hankealueen luoteiskulmasta länteen Harjavallan suuntaan on merkitty vihreällä viivalla. Karttaan on merkitty myös alueella olevat aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet muinaisjäännösrekisterin mukaisesti: rauhoitettuihin kiinteisiin muinaisjäännöksiin punaisilla palloilla (kivikautisia asuinpaikkoja, paitsi eteläisin, joka on rökkiökohte, H = Hosioston asuinpaikka 250 m sähkönsiirtolinjalta), löytöpaikat oransseilla palloilla (kaikki kiviesineiden löytöpaikkoja). Inventoinnissa löytynyt rajamerkki inventointikohteeseen [1 Ristikallio](#), joka on kiinteä muinaisjäännös, on merkitty numerolla 1.

Sähkönsiirtolinjalla hankealueen luoteispäästä länteen maasto on aluksi samanlaista kuin hankealueen länsiosassa. Maastoltaan selvästi poikkeava osuus sähkönsiirtolinjalla on Kynsikankaan harjualue, jonka linja ylittää lähes kohtisuoraan. Sähkönsiirtolinjan kohdalla Kynsikankaalla ei ole ympäristöstään kohoavaa harjuja, vaan harjuaines on laskeutunut harjun suuntaisten, jyrkkärinteisten kalli- ja moreeniharjanteiden väliin. Näin on syntynyt lähes puoli kilometriä leveä melko tasainen hiekkakangas, jonka reunoilla ja osittain keskelläkin on kiviä ja kallioisia harjanteita. Hiekkakankaan laki on tasolla 60–65 mmpy ja maasto kankaan sivuilla tasolla 45–55 mmpy. Näillä korkeustasoilla lajittuneilta hiekkamailta voi olettaa löytyvän jälkiä rantasidonnaisesta pyyntikulttuurin asutuksesta, joka ajoittuu mesoliittisen ajan lopulle ja neoliittisen ajan alkuun. Kynsikankaalta tunnetaankin muutamia kivikautisia asuinpaikkoja, joista lähinnä sähkönsiirtolinjaa on Hosioston asuinpaikka (mj-tunnus 1000010316) Kynsikankaan länsireunan alla noin 250 m linjasta etelään. (Tuovinen 1980, Strandberg 1998, s. 124, Koivisto & Heikkurinen-Montell 2008). Kynsikankaan vähäkivinen hiekkakangasmaasto, joka on muualla lähialueilla harvinaista, on hyvin potentiaalista monien muidenkin eriaikaisten muinaisjäännösten kannalta. Kynsikankaalla on laajoja hiekkakuoppia harjua pitkin kulkevan Kullaantien molemmilla puolilla, mutta ehjääkin maastoa on jäljellä.

Kynsikankaalta länteen sähkönsiirtolinja kulkee maastossa, jossa vuorottelevat luoteesta kaakoon suuntautuvat kapeat moreeniharjanteet ja soistuneet tasangot. Soistumisen aste vaihtelee soistuneesta kankaasta vetiseen avosuohon. Osa soista on raivattu pelloiksi. Korkeustaso vaihtelee välillä 30–53 mmpy. Korkeustasojen perusteella alueella voisi esiintyä kivikautisia ranta-sidonnaisia pyyntikulttuurin asuinpaikkoja, mutta ainoa tunnettu on Aronnokan asuinpaikka (mjitunnus 79010032) Raasankulmalla, runsaan kilometrin päässä sähkönsiirtolinjasta sen eteläpuolella. Kohteessa on löytöjen perusteella ollut ainakin nuorakeraamisen kulttuurin asuinpaikka, joka ei välttämättä ole ollut rantasidonnainen, mutta jo asuinpaikan laajuus viittaa siihen, että asutusta on ollut neoliittisen ajan muissakin vaiheissa (ei kuitenkaan mesoliittisella ajalla muinaisjäännösrekisterissä olevan ajoituksen mukaisesti, sillä silloin paikka on vielä ollut meren pohjaa).

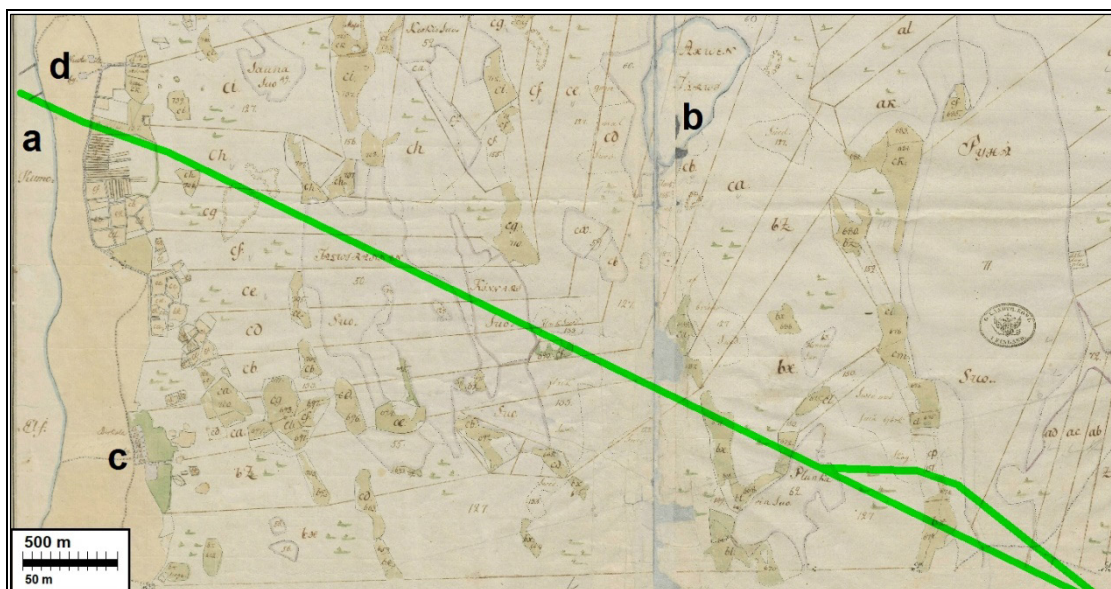


Kokemäen Takajärven tuulivoimapuiston sähkönsiirtolinjan länsiosa Kynsikankaalta Harjavallan voimalan lähelle on merkitty vihreällä viivalla. Karttaan on merkitty myös alueella olevat aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet muinaisjäännösrekisterin mukaisesti. Rauhoitetut kiinteät muinaisjäännökset (punaiset pallot) ovat kivikautisia asuinpaikkoja, paitsi eteläisin, joka on röykkiökohde, H = Hosioستن asuinpaikka 250 m sähkönsiirtolinjalta. Kokemäenjoen lähellä on löytöpaikakkoja (oranssit pallo) ja muita kulttuuriperintökohteita (ruskea pallo), jotka liittyvät historiallisen ajan asutukseen joen rantakylissä. Kartalla näkyy myös yksi luonnonmuodostumaksi todettu kohde (turkoosi pallo).

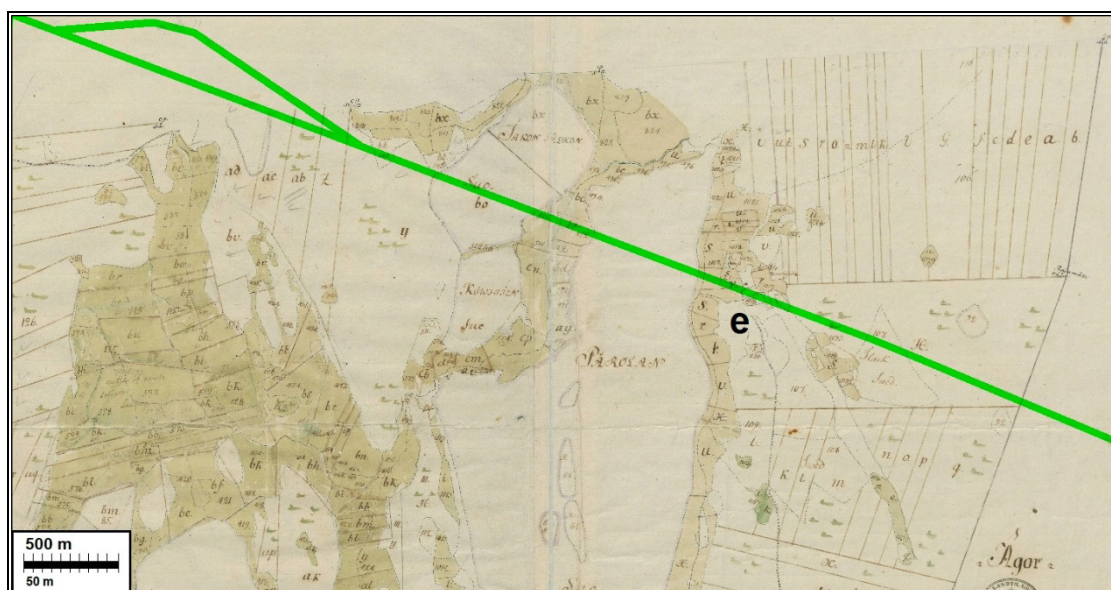
Kokemäenjoen lähellä sähkönsiirtolinja ylittää Killankalliot, joilta maasto laskee nopeasti lähes 20 m joen rannan tasangolle, joka on nykyisin kokonaan viljelysaukeana. Maasto on kallioiden alla korkeustasolla 30–35 mmpy, missä voisi olla meren rannalla tai rannan läheisyydessä sijainneen Kiukaisten kulttuurin asutuksen muinaisjäännöksiä. Lammaistenkosken eli voimalaitoksen alle on ulottunut kulkukelpoinen vesiväylä mereltä vielä pronssikaudellakin, sillä Kokemäenjoen pinta kosken alla on vain kolme metriä meren pinnan yläpuolella. Kivikauden ja pronssikauden taitteen joen suulta ei kuitenkaan tunneta sen aikaisen asutuksen jäännöksiä, vaan muinaisjäännösten sijainnin perusteella asutus on keskittynyt joen lounaispuolella olleen laajan lahden rannoille.

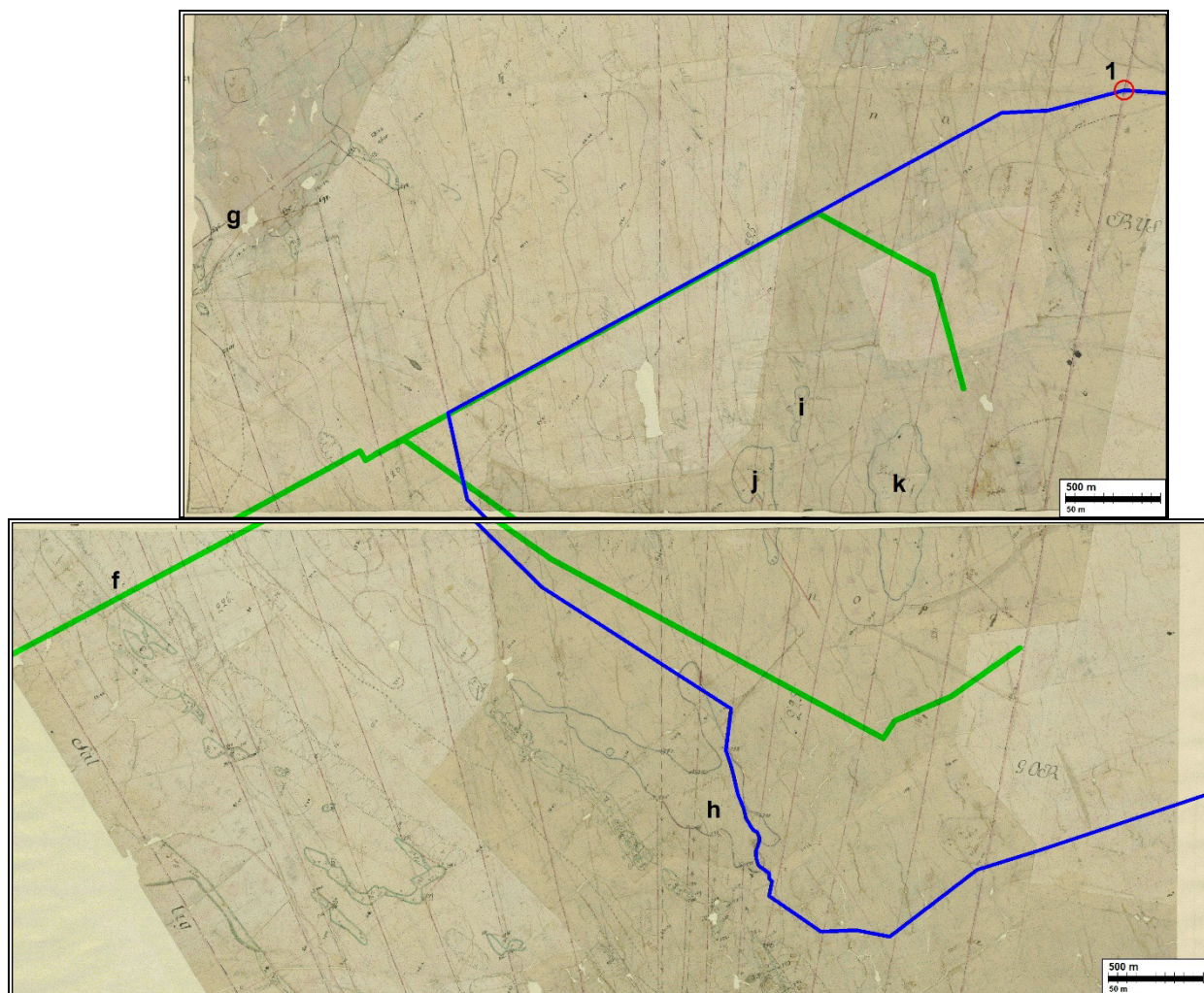
Rautakaudella joen suu on ollut jo kaukana Lammaistenkoskesta alavirtaan. Rautakautinen maanviljelysasutus seudulla on keskittynyt Kokemäenjoen rannoille. Tunnettujen muinaisjäännösten ja löytöjen sijainnin perusteella Kokemäen keskusalueen asutus ei näytä vielä rautakaudella levittäytyneen Lammaistenkosken lähistölle. Asutus siellä on kuitenkin syntynyt viimeistään keskiajan kuluessa. Kylät, joiden mailla sähkönsiirtolinja kulkee Kokemäenjoelta lähes Kynsikankaalle asti, ovat kuuluneet isojaossa laajaan Haistilan jakokuntaan. Sen isojakokartassa 1700-luvun lopulla (Pelander 1786) joen itäranta sähkönsiirtolinjan kohdalla kuuluu Pirkkalan kylään, mutta kylän asutus on noin puolentoista kilometrin päässä ylävirran suunnassa. Lähinnä

sähkönsiirtolinjaa sijaitseva asutus on Niuttulan kylä, jonka talot ovat sijainneet noin 200 m linjasta pohjoiseen. Killankallioilta itään linja kulkee isojakokartassa metsä- ja suomaastossa, jossa on ollut vain joitakin suoniittyjä. Ainoa linjan lähistölle isojakokartassa merkitty pelto, mahdollisesti Vuolteen kartanolle kuulunut torpan paikka, vaikka torpan tonttia ei kartalle olekaan merkitty, on kahdeksan kilometrin päässä Kokemäenjoelta, Porolansuon itäreunalla. Paikalla ovat nykyisin Jaakkolan ja Porolan talot.



Sähkönsiirtolinjan länsiosa Harjavallan voimalaitokselta Kynsikankaalle vuoden 1786 Haistilan jakokunnan isojakokartalla (Pelander 1786). Pohjoinen on kartoissa oikealla ylhäällä. **Ylhäällä:** Sähkönsiirtolinjan länsipää on kartan vasemmassa yläkulmassa Kokemäenjoen rannalla (kartalla a). Kartan yläosassa näkyy myös nykyisin kokonaan kuivattu Ahvenjärvi (b) runsaan kilometrin päässä sähkönsiirtolinjasta. Peltoja ja asutusta on vain Kokemäenjoen varrella. Linja tulee Kokemäenjoen rannalle Pirkkalan kylään kuuluvien maiden kohdalla, mutta Pirkkalan kylän asutus (kylätontti) on noin puolentoista kilometrin päässä linjasta (c). Lähempänä linjaa ovat Niuttulan kylän kahden talon tontit noin 200 m päässä linjalta alavirran suuntaan (d) Kokemäenjoen rannan pelloilta itään linja kulkee useiden Kokemäenjoen varrella olevien kylien ja talojen metsäpalstojen poikki. Maasto on metsää ja suota. Notkoissa ja purojen varsilla on joitakin pieniä niittyjä. **Alhaalla:** Linja jatkuu itään samanlaisessa maastoassa. Kartan keskiosassa se ylittää laajan Porolansuon. Suon itäpuolella linja ylittää muutamia pieniä peltotilkkuja, ehkä torpan paikan (e) Vuolteen kartanon metsäpalstan kulmassa.





Hankealueen länsiosa (rajattu sinisellä) sekä sähkönsiirtolinjat sen sisällä ja hankealueelta länteen (vihreä viiva) piirrettynä Kakkulaisten jakokunnan vuoden 1793 isojakokartan kahdelle karttaosalle (Forselius 1793a). Pohjoinen on kartoissa ylhäältä jonkin verran vasemmalle. Vaikka karttaan on merkitty tilan rajat (muuttuneet monilta osin jakokunnan sisällä myöhemmin isojaonjärjestelyssä), se on jäänyt muuten luonnosmaiseksi ja värittämättä. Lähellä kartan vasenta laitaa linja ylittää Kynsikankaan, joka on merkitty viivoituksella (f). Vesistöistä kartalla näkyvät Sääksjärven lounaiskulma (g), nykyisin kokonaan kuivattu Kynsijärvi ("Kynsijervfi", h) sekä pienet lammet Kolmikoura ("Kolme koura", i), Matinjärvi ("Suri silmä", j) ja Takajärvi ("Takajerfvi", k). Kakkulaisten jakokunnan rajalla sijaitsevaa rajapistettä [1 Ristikallio](#) (punaisen ympyrän sisällä) ei ole merkitty kartalle.

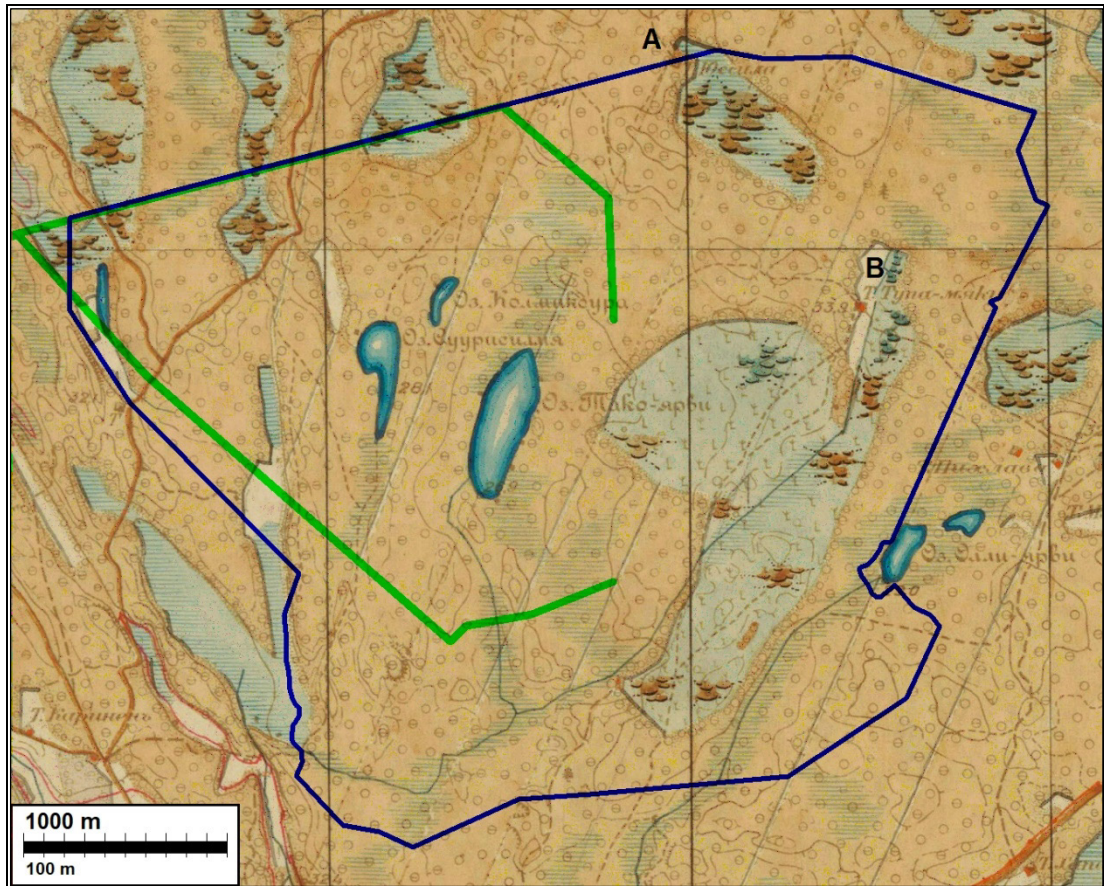
Sähkönsiirtolinjan itäosa Kynsikankaalla ja siitä itään sekä hankealueen länsiosa ovat historiallisella ajalla kuuluneet Kokemäen Kakkulaisten jakokuntaan, jonka kylien (Kakkulaisten, Kaarenolan, Huivon ja Ketolan) talonpaikat ja pellot ovat olleet Kokemäenjoen varrella. Hankealueen itäosa on kuulunut Kokemäen Säpilän kylään. Myös sen talonpaikat ovat olleet Kokemäenjoen varrella, joen eteläpuolella Säpilänniemessä. Joen pohjoisrannallakin on isojaon aikaan ollut jo jonkin verran pelloja. Hankealueella ja sähkönsiirtolinjan läheisyydessä ei näiden jakokuntien isojakokarttojen (Forselius 1793a, Forselius 1794) mukaan ole vielä 1700-luvun lopussa ollut asutusta eikä pelloja. Lähinnä hankealuetta sijaitsevat asutukset isojakokartoissa ovat Moisio torppa Kakkulaisten jakokunnan maalla sekä Huittisten pitäjän Kouvatsan kappelikunnan Kulkkilan kylän Kulkin ja Vähärin talot, kaikki Sääksjärven etelärannalla, 1,5–2 km hankealueelta pohjoiseen. Hankealueen pohjoisrajana on muutaman sadan metrin matkalla Kulkkilan ja Säpilän kylien raja, joka on samalla historiallinen Kokemäen ja Huittisten (myöhemmin Huittisista eronneen Kouvatsan) pitäjien raja. Raja ei ole enää kuntaraja, koska Kouvatsan kunta liitettiin

Kokemäkeen vuonna 1969. Rajaosuuden länsipäässä, missä entinen pitäjänraja kääntyy pohjoiseen, on historiallinen rajamerkki, inventointikohde [1 Ristikallio](#).



Hankealueen itäosa (rajattu sinisellä) sekä sähkönsiirtolinja sen sisällä (vihreä viiva) vuoden 1794 Säpilän kylän isojakokartalla (Forselius 1794). Pohjoinen on kartoissa vasemmalla ylhäällä. Karttaan on merkitty tilan rajat, vesistöt, soita ja joitakin suoniittyjä. Muuten se on jäänyt luonnosmaiseksi. **Vasemmalla:** Hankealueen kaakkoisosaa. Sähkönsiirtolinjan pää ulottuu lännessä Kakkulaisten jakokunnan puolella lähelle rajaa. Oikealla on merkittynä Ollijärvi ("Ollijärfvi", I) hankealueen rajalle. **Oikealla:** Hankealueen koillisosa. Kartta on suoraa jatkoa vasemmalla olevasta kartasta ylös (leikattu samasta kartasta, mutta skannattu jonkin verran vinoon). Kartta jatkuu Huittisten Kulkkilan kylän puolelle pohjoisessa. Kulkkilan kylän talot Kulkki (m) ja Vähätäri (n) on piirretty kartan yläosaan, Sääksjärven (o) rannan lähelle. Säpilän, Kulkkilan ja Kakkulaisten yhteinen rajamerkki, inventointikohde [1 Ristikallio](#), on merkitty kartalle ilman nimeä, numerolla 140 (punaisen ympyrän sisällä). Myös Säpilän ja Kulkkilan välinen raja siitä itäkaakkoon on piirretty Kauvatsan kylän ja kappelikunnan rajaan asti (p). Raja p – 1 – q on osa Kokemäen ja Huittisten (eli isojaon aikaan siihen kuuluneen Kauvatsan kappelikunnan) välistä pitäjänrajaa.

Hankealueella ei myöhemmissä kartoissakaan ole merkittynä kuin kaksi asuttua paikkaa. Alueen pohjoisreunalla Ketolan kylän maalla on Senaatin kartastossa 1900-luvun alussa torpaksi merkitty Jussila niminen asutus. Sen nimenä on myöhemmin peruskartoissa Suonpää. Paikalla on vielä 1962 peruskartassa pieniä peltotilkkuja ja asuttu talo, mutta myöhemmin asutus on hävinnyt. Hankealueen koillisosassa on Senaatin kartastossa Säpilän Säterin talon maalla torpaksi merkitty Tupamäki. Vuonna 1915 paikalla on ollut paljon rakennuksia ja melko laajat pellot, mutta tämäkin asutus on hävinnyt 1900-luvun jälkipuolella. Pellot on metsitetty. Isojakokartassa asumattomalle metsäseudulle sähkönsiirtolinjan varrella on syntynyt 1800-luvulla, jonkin verran torppariasutusta, joka näkyy Senaatin kartastossa. Sähkönsiirtolinjan lähellä kaikki asutus edellä mainittua Jaakkolan ja Porolan talorykelmää lukuun ottamatta on kuitenkin peräisin vasta 1900-luvulta.



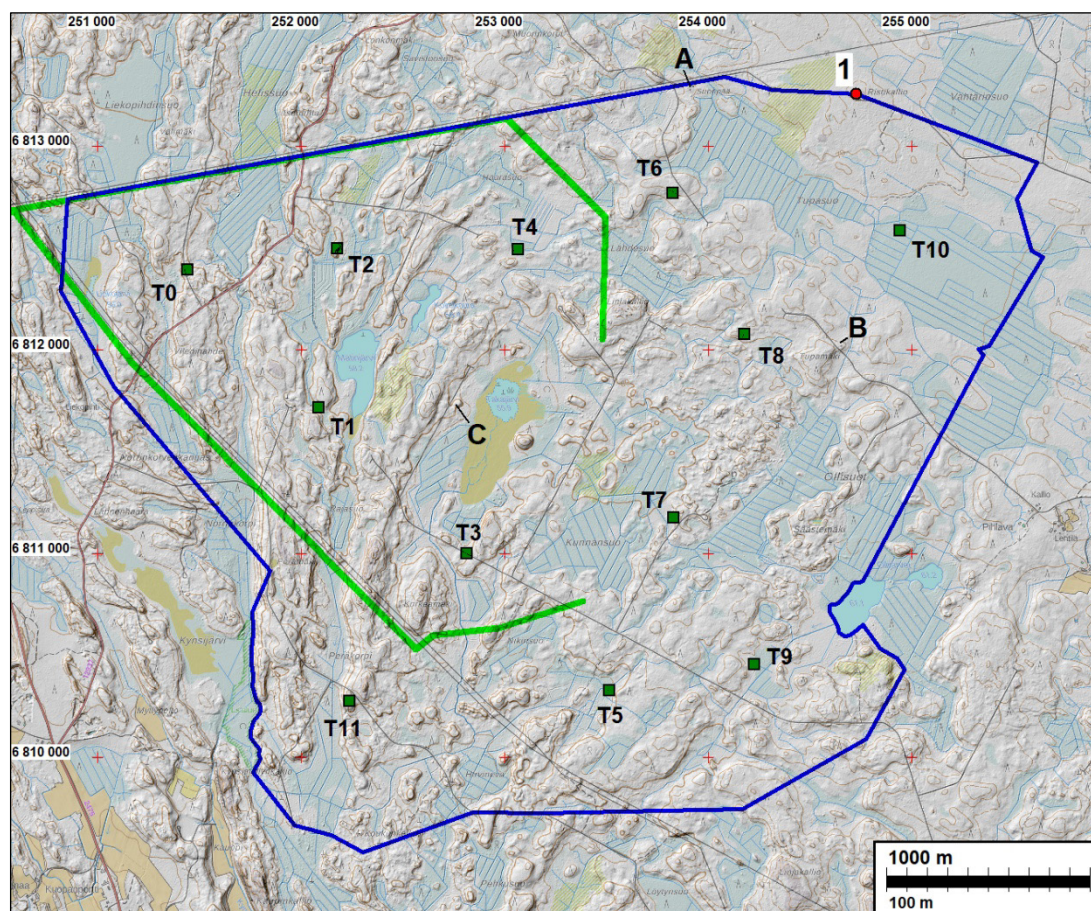
Hankealue (rajattu sinisellä) sekä sähkönsiirtolinjat (vihreä viiva) Senaatin kartaston Kokemäen lehdelle piirrettynä (Senaatin kartasto 1907). Kartalle on merkitty kaksi hankealueella olevaa asuttua paikkaa, molemmat torppia. Aivan hankealueen pohjoisreunalla on nimellä Jussila merkitty asutus Ketolan kylän maalla (A). Peruskartassa 1962 paikan nimenä on Suonpää. Hankealueen koillisosassa on Tupamäki Säpilän Säterin talon metsäpalstalla (B).

Tupamäen asutus ja viljelykset hankealueen koillisosassa isojaon täydennykseen liittyvässä kartassa (Saarinen 1915). Pellot näkyvät samanlaisina vuoden 1962 peruskartassa, mutta silloin paikalle ei ole enää merkitty asuttua rakennusta. Myöhemmin pellot on metsitetty.



Maastotyö

Ennen maastotöitä tarkasteltiin alueen vanhoja karttoja ja Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistosta tehtyä maastomallia eli rinnevarjostetta. Näistä tarkastettiin, sijoittuuko alueelle niissä näkyviä arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia ilmiöitä tai kohteita. Karttoista tarkastettiin edellä mainitut isojakokartat ja ne pitäjänkartan Kokemäellä (Pitäjänkartta 1847) ja Kouvatsalla (Pitäjänkartta 1895), joille inventoitavat alueet unohtuvat. Uudemmista karttoista tarkastettiin Senaatin kartaston Kokemäen lehti (Senaatin kartasto 1907) ja peruskarttalehdet (1043 07 ja 1043 10). Inventoitavilla alueilla ainoa vanhoista karttoista löytynyt arkeologisesti mielenkiintoinen kohde oli vanha rajapiste, joka on inventointikohteena [1 Ristikallio](#). Rinnevarjosteessa on muutamia maastokohteita, joita käsitellään jäljempänä.



Takajärven tuulivoimapuiston hankealue on rajattu tummansinisellä viivalla, suunnitellut voimalapaikat merkitty vihreillä neliöillä ja sähkönsiirtolinjan eri vaihtoehdot piirretty vihreällä viivalla peruskartalle, johon on lisätty rinnevarjoste. Kartalle on merkitty inventointikohde 1 Ristikallio ja kirjaimilla A, B ja C maasto-kohteita, joita käsitellään tekstissä.

Ristikallion rajamerkin lisäksi hankealueella tarkastettiin edellä mainitut 1800-luvulla asutetut torpan paikat. Suonpäässä (A) on äskettäin rakennettu vapaa-ajanrakennus, ehkä metsästysmaja, ja siihen liittyviä ulkorakennuksia. Paikalla ei muutenkaan näy vanhemman asutuksen jälkiä, sillä tontti on laajalta alueelta tasattu muulta tuodulla maalla. Tupamäessä (B) erottuvat selvimmän päärakennuksen perustukset. Pihapiirin laidat ja ympärillä olleet pellot ovat tiheän aluskasvillisuuden peitossa. Pellot on metsitetty, ja ainakin osittain maaperää on muokattu voimakkaasti tässä yhteydessä. Pellot näyttävät olleen enimmäkseen suopeltoja, mutta pihapiirin lähellä ne ovat ulottuneet ylemmäs moreenirinteelle, missä on pellonraivauksessa syntyneitä kiviröykkiöitä. Torpan paikoilla ei havaittu vanhempaan asutukseen viittaavia tai muuten suojelukohteiksi luokiteltavia jäännöksiä.

Suunnitellut voimalapaikat vaihtelevat maastoltaan suosta enemmän tai vähemmän kivisen moreenimaan kautta louhikkoon. Muinaisjäännösten löytymisen kannalta edes jossain määrin potentiaaliset moreenimaastossa sijaitsevat voimalapaikat todettiin varsin kivikkoisiksi, eikä niillä havaittu muinaisjäännöksiä. Maastoa tarkastettiin jonkin verran topografisesti parhaiten merenrantavaiheen aikaisiksi rantasidonnaisiksi pyyntikulttuurin asuinpaikoiksi sopivilla paikoilla hankealueen länsiosassa olevien laaksojen rinteillä (Kynsijärven itärannalla, Kolmikouran ja Matinjärven välisellä alueella sekä Takajärven länsipuolella). Ainoa maastossa tässä suhteessa edes kohtalaisen hyvältä vaikuttava paikka oli Takajärven länsirannalla sijaitseva kumpare (C), jossa myös havaintomahdollisuudet olivat harvinaisen hyvät, sillä paikalla oli yksi harvoista hankealueella tavatuista äskettäin muokatuista hakkuuaukeista. Mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa hankealueelta ei maastoa tarkastelemalla kuitenkaan löytynyt.



Vasemmalla: Yksi harvoista hankealueella tavatuista tuoreista, äskettäin muokatuista hakkuualueista Takajärven länsirannalla olevalla kumpareella (kartalla C). Maaperä on hiekkamoreenia. Mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa ei löytynyt. Kuvattu itäkoilliseen. **Oikealla:** Hankealueella on vanhojen karttojen mukaan ollut vain kaksi asuttua paikkaa. Kuvassa on toinen niistä, 1800-luvulla perustettu Suonpää (Seenaatin kartastossa 1907 torppa nimellä Jussilan) hankealueen pohjoisreunalla (A). Vanhan asutuksen paikalle on rakennettu vapaa-ajan asunto tai ehkä metsästysmaja. Maapohja on tasoitettu muualta tuodulla maalla. Kuvattu pohjoiseen. Kuvat: Antti Bilund.



Vasemmalla: Tupamäen 1800-luvulla asutettu torpanpaikka hankealueen koillisosassa (kartalla B). Etualalla oleva vaja on nykyisin paikan ainoa rakennus. Päärakennuksen perustukset ovat taustalla näkyvien kuusien alla. Kuvattu itäkoilliseen. **Oikealla:** Tupamäen ympärillä on ollut peltoja, enimmäkseen alavilla suon reunoilla. Pihapiirin luoteispuolella pellot ovat ulottuneet ylös kivisemmälle rinteelle, jossa on raivausröykkiöitä. Kuvattu länteen. Kuvat: Antti Bilund.



Vasemmalla: Vaihtelevasti kivistä moreeniharjanteen lakea hankealueen luoteisosassa tuulivoimalapaikalla T0. Kuvattu kaakkoon. **Oikealla:** Pienipiirteistä moreenikumparemaastoa hankealueen koillisosassa tuulivoimalapaikalla T8. Kuvattu lounaaseen. Kuvat: Antti Bilund.



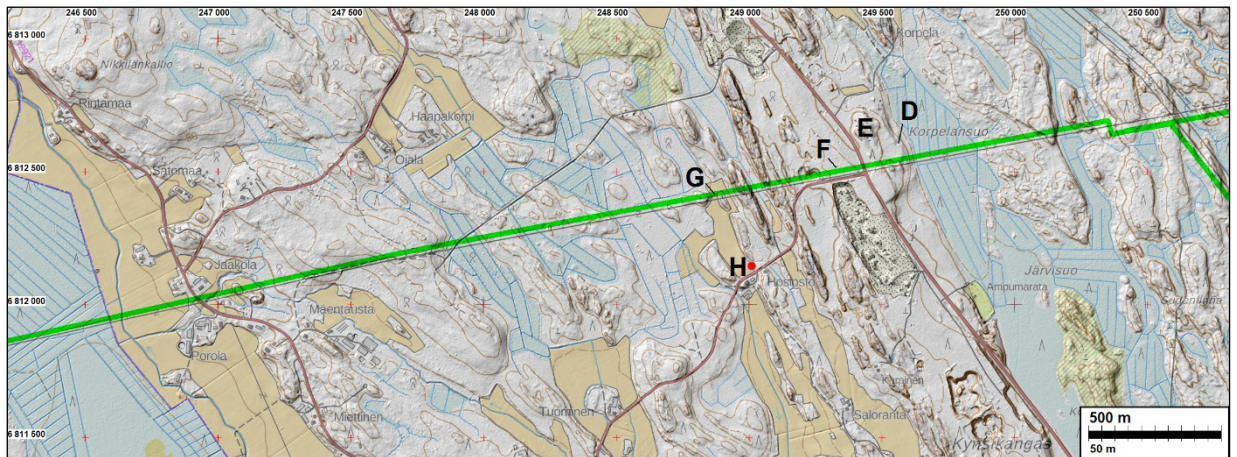
Vasemmalla: Kivistä moreenirinnettä hankealueen keskiosassa tuulivoimalapaikalla T3. Kuvattu länteen. **Oikealla:** Louhikkorinnettä hankealueen keskiosassa tuulivoimalapaikalla T7. Kuvattu luoteeseen. Kuvat: Antti Bilund.



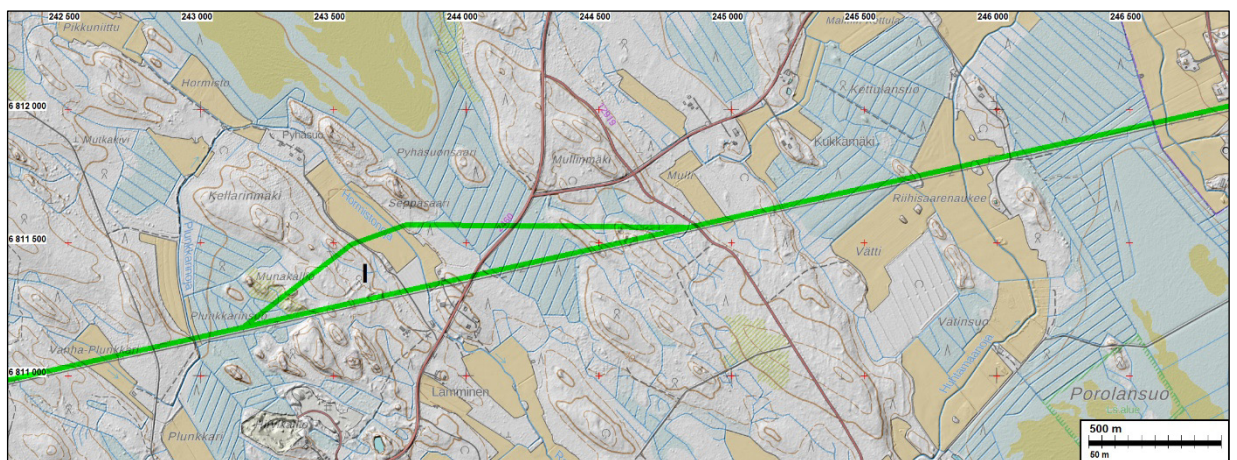
Vasemmalla: Tuulivoimalapaikka T11 hankealueen lounaisosassa sijaitsee moreeniharjanteen laen kärjessä kuvan keskellä. Kuvattu etelään. **Oikealla:** Tuulivoimalapaikka T5 hankealueen kaakkoisosassa sijaitsee soistuneessa notkelmassa kuvan keskellä ojen risteyksen takana. Kuvattu lounaaseen. Kuvat: Antti Bilund.

Sähkönsiirtolinjalla maasto on suurelta osin suota, jolta muinaisjäännöksiä ei voi inventoinnissa löytää. Kynsikankaan itäpuolella soiden väliset alueet ovat samanlaista jyrkkäpiirteistä moreeni-maastoa, kuin hankealueen länsiosa. Kynsikangas on maastoltaan mielenkiintoisempi alue.

Suunniteltu sähkönsiirtolinja nykyisen voimalinjan pohjoispuolella tarkastettiin koko kankaan leveydeltä. Kynsikankaan itäreuna laskee sähkönsiirtolinjan kohdalla suomaastoon melko jyrkänä ja kivisenä rinteinä. Vasta noin sata metriä pohjoisempaa rinteessä on asuinpaikaksi sopiva tasanne (D), ja maaperäkin on siellä vähäkivistä hiekkaa. Koekuopista ei löytynyt mitään asuinpaikkaan viittaavaa. Rinteen päällä, Kynsikankaan laella, maasto on varsin tasaista kangasmaastoa. Hiekkakankaalla on joitakin kiviä moreenikumpareita (E). Nykyisen voimajohtolinjan eteläpuolella on laaja hiekkakuoppa, mutta pohjoispuolella maasto on enimmäkseen ehjää. Mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa kankaalta ei löytynyt. Rinnevarjosteessa näkyy sähkönsiirtolinjalla pyöreä, noin kymmenen metrin läpimittainen kuoppa (N 6812515 E 249330, kartalla F). Se todettiin hiekanoton koekuopaksi. Kynsikankaan länsilaita muodostuu sähkönsiirtolinjan kohdalla jyrkkärinteisistä kallioharjanteista, joilta ei löytynyt muinaisjäännöksiä. Niiden länsipuolella, alavan suomaaston reunalla on kapea kaistale hiekkamaata, joka on asuinpaikaksi sopivaa (G). Paikka on topografialtaan ja maaperältään samanlaista maastoa, kuin noin 250 m päässä etelässä saman notkelman laidalla oleva aiemmin tunnettu kivikautinen asuinpaikka Hosioisto (H). Sähkönsiirtolinjan alla hiekkamaa on peltona, jota ympäröivät kallio ja moreenikumpareet. Pelto oli inventoinnin aikana kokonaan kasvillisuuden peitossa, eikä mitään asuinpaikkaan viittaavaa löytynyt.



Sähkönsiirtolinjan itäosa hankealueen luoteiskulmasta länteen piirrettynä vihreällä viivalla peruskartalle, johon on lisätty rinnevarjoste. Kartalle on merkitty kirjaimilla D – H maastokohteita, joita käsitellään tekstissä, H = aiemmin tunnettu Hosioiston kivikautinen asuinpaikka, merkitty punaisella pallolla.

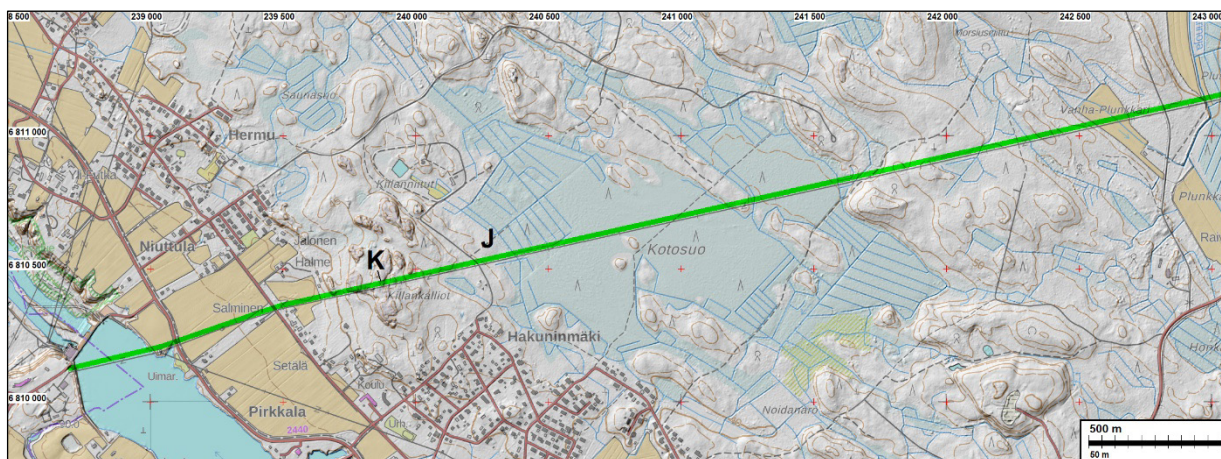


Sähkönsiirtolinjan keskiosa piirrettynä vihreällä viivalla peruskartalle, johon on lisätty rinnevarjoste. Kartalle on merkitty kirjaimella I maastokohde, jota käsitellään tekstissä.

Kynsikankaalta länteen sähkönsiirtolinja kulkee maastossa, jossa vuorottelevat laajat suot ja luoteesta kaakkoon suuntautuvat moreeniharjanteet. Moreeniharjanteet ovat yleensä kiviä, eikä maasto ole muinaisjäännösten kannalta lupaavaa. Rinnevarjosteessa näkyy eräällä harjan-

teella (I) muodoltaan erikoisia kuoppia. Ne ovat selvästi ihmisen työtä, mutta karttojen perusteella on vaikea päätellä minkälaiseen toimintaan ne liittyvät. Tarkastuksessa todettiin, että ne on kaivettu koneellisesti, joten ne eivät ne ole vanhoja, vaikka alue onkin jo täysin metsittynyt.

Lähempänä Kokemäenjokea Kotosuon länsireunalla tarkastettiin sähkönsiirtolinjalla maaperältään hyvin asuinpaikaksi sopivaa loivasti suohon laskevaa hiekkakangasta (J). Mitään asuinpaikkaan tai muihin muinaisjäännöksiin viittaavaa ei löytynyt. Killankalliot Kotosuon ja Kokemäenjoen laakson välissä ovat avokalliomaastoa. Harjanteelta on hyvät näköalat laaksoon ja laajemminkin sen länsipuolella olevalle tasangolle, joka on ollut meren lahtena pronssikaudella, joten paikka olisi hyvin sopiva pronssikautisille hautaröykkiöille. Niitä kallioilta ei löytynyt. Killankallioiden laella olevalta avokalliokumpareelta (N 6810459 E 239873, kartalla K) sen sijaan löytyi kolmiomittaustornin jäännökset, jotka eivät ole suojelukohde. Paikalla on kallioon pultattu kiinnitysrauta ja vähän puurakenteiden jäännöksiä. Kolmiomittaustorni on merkitty paikalle vielä vuoden 1987 peruskartassa. Vuoden 1978 kartassa mäellä ei ole kolmiomittaustornia, ja vuoden 1962 peruskartassa kolmiomittaustorni on noin sata metriä etelämpänä, voimajohtolinjan eteläpuolella. Killankallioiden ja joen välillä olevat pellot olivat sähkönsiirtolinjan kohdalla inventoinnin aikaan kasvillisuuden peitossa, eikä niitä tutkittu tarkemmin.



Sähkönsiirtolinjan länsiosa piirrettyä vihreällä viivalla peruskartalle, johon on lisätty rinnevarjoste. Kartalle on merkitty kirjaimilla J ja K maastokohteita, joita käsitellään tekstissä.



Vasemmalla: Maastoa Kynsikankaan lakialueella suunnitellun sähkönsiirtolinjan kohdalla (kartalla E). Maaperä on harjumuodostumaan kuuluvaa lajittunutta hiekkaa ja soraa. Kankaan reunoilla ja paikoin keskelläkin, kuten kuvassa taustalla, nykyisen voimalinjan alla, kankaalla on kivisiä moreenikumpareita. Kuvattu kaakkoon. **Oikealla:** Maastoa suunnitellulla sähkönsiirtolinjalla Kynsikankaan länsireunalla (G), Hosionon kivikautisen asuinpaikan kohdalla. Kivikautinen asuinpaikka on noin 250 m päässä, kuvassa taustalla, pellon päässä näkyvien rakennusten edustalla. Kuvattu kaakkoon. Kuvat: Antti Bilund.



Vasemmalla: Hiekkakangasmaastoa Kotosuon länsireunalla suunnitellulla sähkönsiirtolinjalla (kartalla J). Kuvattu itään. **Oikealla:** Näkymä Killankallioiden laelta voimajohtolinjaa pitkin Kokemäenjoen laaksoon. Taustalla näkyy vihreitä peltoja joen varrella. Suunniteltu sähkönsiirtolinja kulkee nykyisen voimajohtolinjan suuntaisena sen oikealla puolella. Kuvattu länteen. Kuvat: Antti Bilund.

Tulos

Hankealueella ja voimansiirtolinjalla ei ole aiemmin tunnettuja arkeologisia kohteita. Inventoinnissa löytyi historiallinen rajamerkki, inventointikohde [1 Ristikallio](#), joka on kiinteä muinaisjäännös. Maastossa tarkastettiin kahdessa paikassa 1800- ja 1900-luvulle ajoittuvan, nyt autioituneen asutuksen jäännöksiä. Näissä paikoissa ei havaittu arkeologisia jäännöksiä, joita olisi tarpeen suojella. Suunnitelman mukaisella rakentamisella ei ole vaikutusta arkeologisiin suojelukohteisiin.

19.2.2024

Antti Bilund
Mikroliitti Oy

Lähteet

- Enqvist, J. 2004. *Ulvila–Kangasala-voimajohtolinjan muinaisjäännösinventointi 11.-17.8.2004*. Museovirasto.
- Forselius, J. 1793a. *Charta öfver Kackulais Bys Ägor Bälägen uti Cumo Socken Nedre Satagunda Härad och Björneborgs Höfdinge Döme*. Kiinteistötietopalvelu. Maanmittauslaitos.
- Forselius, J. 1793b. *Chartan öfver Rytzälä Samfälligheten i Cumo Socken Nedre Satagunda Härad och Björneborgs Höfdinge Döme*. Maanmittauslaitoksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. A41:10/1-11. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2520846750.
- Forselius, J. 1794. *Charta öfver Säpilä By af Cumo Socken Nedre Satagunda Härad och Björneborgs Höfdinge Döme*. Kiinteistötietopalvelu. Maanmittauslaitos.
- Huovinen, S. 1960. *Harjavallan inventointi 1960*. Satakunnan Museo.
- Karjalainen, T. 2006. *Harjavallan inventointi 2006*. Museovirasto.
- Koivisto, L. & Heikkurinen-Montell, T. 2008. *Kokemäki Hosioisto. Kivikautisen asuinpaikan tarkastus 2008*. Museovirasto.

- Lähteenoja, A. 1949. *Suur-Huittisten pitäjän historia vuoteen 1639*. Huittisten kunta.
- Pelander, A. 1786. *Charta öfver Fårsby och Haistila Fierdungs Ägor belägne uti Kumo Sockn Nedre Satagunda Härad och Biörneborgs Höfdinge Döme*. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. A41:19/5-30. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2520875637.
- Pitäjänpitää 1847. *Lehden 1143 07+04 Kokemäki, 1143 10 Kokemäki*. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2383550500, https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2383560186.
- Pitäjänpitää 1895. *Lehti 1143 10+2121 01 Kouvatsa*. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2383557705.
- Saarinen, K. 1915. *Kartta Säpilän kylän kaikista tiluksista Kokemäen pitäjässä Loimaan kihlakuntaa Turun ja Porin lääninä*. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. A41:52/9-35. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2520937124.
- SAY. *Suomen asutuksen yleisluettelo -arkisto. 85 Huittinen 1540-1599*. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=3606608647.
- Senaatin kartasto 1907. *Lehti XVII-XVIII 16-17 [Kokemäki]*. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2388940752.
- Strandberg, N. 1998. *Kokemäki perusinventointi 1998*. Satakunnan Museo.
- Tuovinen, T. 1980. *Kokemäki, Kakkulainen Kynsikangas Hosioisto. Mahdollisen kivikautisen asuinpaikan tarkastus 1980*.

Muinaisjäännökset

1 Kokemäki Ristikallio

Mj-tunnus: uusi kohde

Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)

Ajoitus: historiallinen

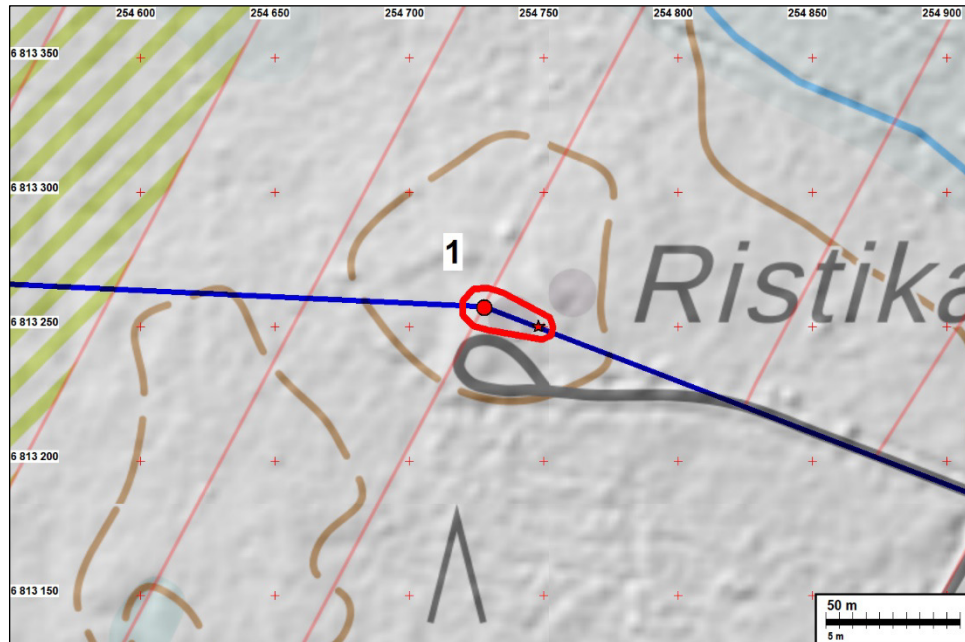
Laji: rajamerkki

Koordin: N 6813257 E 254728 Z 73 rajamerkki

Tutkijat: Bilund 2023 inventointi

Vaikutus hankkeeseen: Kohde sijaitsee hankealueen rajalla. Lähimmät suunnitellut.

Huomiot: **Bilund 2023:** Kohde on historiallinen rajamerkki, joka sijaitsee Kulkkilan, Säpilän ja Ketolan kylien yhteisessä rajapisteessä. Maasto paikalla on tasaista vaakasuoraa kalliota, jonka pinnalla on vain paikoitellen ohut kerros hiekkamoreenia, sammal-turvetta tai jäkälikköä. Kalliolla on jonkin verran kiviä. Kalliopaljastuman nimenä peruskartassa on Ristikallio. Kauempana, muutaman kymmenen metrin päässä eri suunnissa, maaston jonkin verran laskiessa ja moreenikerroksen muuttuessa paksummaksi, maasto muuttuu lievästi soistuneeksi kankaaksi. Alueella kasvaa mäntyvaltaista metsää. Paikalle tulee metsäautotie idästä Kulkkilan ja Säpilän rajan suunnassa. Tien päässä on käänköpaikka rajapisteen eteläpuolella Säpilän maalla.



Uuden kohteen 1 Ristikallio sijainti (rajamerkki) on merkitty punaisella pallolla, rajamerkkiin liittyvä viisarikivi rajamerkistä noin 20 m itään punaisella tähdellä ja muinaisjäännösraja paksulla punaisella viivalla.

Hankealueen raja, joka kulkee rajamerkin kautta ja edelleen kiinteistörajaa pitkin viisarikiven kohdalta itään, on merkitty sinisellä viivalla. Pohjakarttana on peruskartta, johon on lisätty rinnevarjoste ja nykyiset kiinteistörajat (himmeä punainen viiva).

Rajamerkki (N 6813257 E 254728) muodostuu tiiviistä rykelmästä noin metrin läpimittaisia, erimuotoisia luonnonkiviä, joiden väliin on asetettu pikkukivillä tuettuna pystykivi. Ainakin osa suurista kivistä on todennäköisesti luontaisilla paikoillaan.

Pystykivi on katkennut suunnilleen tukikiveyksen yläpinnan tasalta. Irronnut osa, joka on ollut ylöspäin suippeneva, on noin 120 cm pitkä, tyvestä 40 cm leveä (liikimain pohjoisesta etelään) ja 15 cm paksu. Se makaa nyt itään päin kallistuneena nojaten yhteen rajapyykin suurista reunakivistä. Irronneen osan näkyvissä olevista pinnoista ei löytynyt merkintöjä eikä jälkiä kiven tarkoituksellisesta muotoilusta. Tukikiveyksen sisällä oleva alaosa on paikallaan, ja sen yläpinta sopii muodoltaan yhteen katkenneen osan alapään murtopinnan kanssa.

Rajamerkistä noin 20 m itäkaakkoon, Kulkkilan ja Säpilän välisellä rajalinjalla, on viisarikivi (N 6813250 E 254748). Se on luontaisten maakivien väliseen koloon kahden pikkukiven avulla pystyyn kiilattu luontainen litteä maakivi. Viisarikivi on rajalinjan suunnassa noin 80 cm pitkä, 35 cm korkea ja 20 cm paksu.

Rajamerkin erottamista kylistä Ketola on kuulunut isojaossa Kokemäen Kakkulaisten jakokuntaan yhdessä Kakkulaisten, Huivon ja Kaarenolan kylien kanssa. Säpilä on muodostanut yksinään toisen Kokemäen jakokunnan. Kaikkien näiden kylien vanha asutus, joka on peräisin jo keskiajalta ja joissakin kylissä rautakaudelta, on sijainnut useiden kilometrien päässä etelässä, Kokemäenjoen varren vanhoilla asutusalueilla. Kulkkilan vanhat talonpaikat sijaitsivat kohteesta noin puolitoista kilometriä koilliseen Sääksjärven etelärannalla. Kulkkila on kuulunut alun perin Huittisten pitäjään, sitten Kauvatsaan sen itsenäistyttyä ja nykyisin Kokemäkeen kuten muutkin Kauvatsan entiset kylät vuoden 1969 kuntaliitoksen jälkeen. Kulkkilassa on ollut uuden ajan alussa 1550-luvun keskivaiheilla kaksi taloa Suomen asutuksen yleisluettelon (SAY) mukaan. Asutus on todennäköisesti peräisin jo melko varhaisesta vaiheesta keskiajalta, koska Kulkkila on suomalaisen oikeuden kylä. (Lähteenoja 1949, s. 50–52) Se on ollut uuden ajan alussa Huittisten pitäjän Kauvatsanjoen varrella olleen asutuksen kaukaisin kylä luoteessa, joen niskalla Sääksjärven rannalla. Muuten Sääksjärven rannat ovat olleet pitkälle uuden ajan puolelle Kokemäen ja Huittisten kylien erämaa-alueita. Koska Kulkkilan ja toisaalta Säpilän ja Kakkulaisten jakokunnan välinen raja on osa jo keskiajalta periytyvää Huittisten ja Kokemäen pitäjien rajaa, on se selvästi sellainen ”ikivanha” pitäjänraja, jolla olevat rajapyykit tulkitaan kiinteiksi muinaisjäännöksiksi Museoviraston historiallisen ajan muinaisjäännöksiä koskevien ohjeiden mukaan.

Ristikallion rajapiste on merkittynä ilman nimeä numerolla 140 Säpilän kylän isojakokarttaan vuodelta 1794. Kylien rajat on piirretty kyseiseen karttaan samanlaisina kuin ne ovat olleet myöhemminkin (Forselius 1794, laajempi ote kartasta on raportin yleisessä osassa). Muuten tilanne karttojen osalta on puutteellinen. Rajan toisella puolella olevan (ja siis eri pitäjään kuuluvan) Kulkkilan metsä ja talot on piirretty samalle Säpilän isojakokartalle. Kulkkilan kylästä ei ole löytynyt muuta isojakokarttaa. Kakkulaisten isojakokarttaan (Forselius 1793a) Ristikallion rajapistettä ei ole merkitty rajalle, joka on sillä kohtaa Kakkulaisten jakokunnan kannalta suora (tai ainakin lähes suora).



Inventointikohde 1 Ristikallio merkittynä Kokemäen Säpilän kylän isojakokartalle (Forselius 1794). Rajapyykki on merkitty kartalle ilman nimeä rajapisteenä numero 140 (punaisen ympyrän sisällä). Rajapyykistä oikealle (itäkaakkoon) lähtee Kokemäen Säpilän ja Huittisten (Kauvatsan) Kulkkilan kylän välinen raja, ylös (koilliseen) Kulkkilan ja Kokemäen Kakkulaisten jakokunnan raja sekä alas (lounaaseen) Kakkulaisten jakokunnan ja Säpilän raja. Kulkkilan ja Säpilän rajalle on merkitty numerolla 141 rajapiste, josta alaspäin lähtee Säpilän talojen 1 ja 3 välinen tilusraja.

Kohteen nimeen liittyy erikoinen yhteys, jonka historiallista merkitystä on vaikea arvioida. Kokemäen ja Huittisten (myöhemmin Kauvatsan) pitäjiä rajalla on toinenkin Ristikallio-niminen rajapiste. Se on Kokemäen Säpilän ja Ryytsälän jakokuntien sekä toisaalta Huittisten Kauvatsan kylän välisten rajojen yhteinen piste, ja sijaitsee tästä kohteesta viisi kilometriä eteläkaakkoon (N 6808310 E 256284). Rajapaikalla ei ole nimeä nykyisessä peruskartassa, mutta sille on merkitty nimi Ristikallio ("Ristikallio rå") ainakin Säpilän isojakokarttaan (Forselius 1794) ja Ryytsälän jakokunnan isojakokarttaan (Forselius 1793b). Joissakin vanhoissa kartoissa Huittisten ja Kokemäen välinen raja on piirretty viivasuorana tästä eteläisestä Ristikallion rajapaikasta Sääksjärvessä Kulkkilan pohjoispuolella olevaan Tiirikka-nimiseen luotoon (esimerkkinä Lähteenoja 1949, s. 49 kartta). Kulkkilan kylän talot ovat kuitenkin tämän rajan länsipuolella eli jäävät väärän pitäjän alueelle. Kun raja kääntyy länteen tässä kuvattuun pohjoisempaan Ristikallioon ja vasta siitä suoraan kohti Tiirikkaa, ovat Kulkkilan talot Huittisten puolella. Selvittämättä jää lähteiden puutteen vuoksi onko Ristikallioita alun perinkin ollut kaksi, vai onko tämä pohjoisempi "uusi Ristikallio", joka on lisätty rajapisteeksi vasta sitten, kun kartoitusmenetelmien kehittyessä, esimerkiksi juuri isojaon yhteydessä on havaittu, että aiemmin ehkä vain sanallisesti määriteltä rajan kulku "Ristikalliosta suoraan Tiirikkaan" jättää Kulkkilan rajan väärälle puolelle. Aivan varmana ei siten voida pitää sitä, että tämä rajapiste olisi kuulunut pitäjänrajaan jo keskiajalta lähtien.



Vasemmalla: Ristikallion rajamerkki, kaatunut pystykivi suurten kivien muodostamassa röykkiössä, on kuvan keskellä. Maasto on ohuen jäkälä tai turvekerroksen peittämää tasaista kalliota. Kulkkilan ja Säpilän välinen raja lähtee rajamerkistä likimain kuvaussuuntaan. Rajalla oleva viisarikivi näkyy taustalla pystykiven yläpään oikealla puolella. Oikealla näkyy paikalle Kulkkilan ja Säpilän rajan suunnassa tuleva metsäautotie. Kuvattu itäkaakkoon. **Oikealla:** Rajamerkki kuvattuna sen eteläpuolella olevan metsäautotien kääntöpaikan reunalta. Kuvan keskellä näkyy kaatunut pystykivi vinossa nojaamassa suureen maakiveen. Kulkkilan ja Ketolan välinen raja lähtee rajamerkistä pohjoiskoilliseen likimain kuvaussuunnassa sekä Ketolan ja Säpilän välinen raja likimain kuvaajan suuntaan. Kuvattu pohjoiseen. Kuvat: Antti Bilund.



Vasemmalla: Ristikallion rajamerkin kaatunut pystykivi lähikuvassa. Kivi on ollut pystytettynä suurten, ainakin osittain luontaisella paikallaan olevien kivien keskelle. Ympärillä olevat kivet muodostavat epä-säännöllisen röykkiömäisen kasauman. Pystykivestä ei löytynyt merkintöjä näkyvissä olevilta pinnoilta. Kuvattu itäkaakkoon. **Oikealla:** Kaatuneen pystykiven tyvi lähikuvassa. Vinossa olevan pystykiven alapään alla näkyy pystykiven alaosa, jonka murtopinta sopii muodoltaan yhteen yläosan alapään pinnan kanssa. Pystykivi on siis katkennut ja sen vuoksi kaatunut. Alaosa on suurten kivien välissä, kiilattuna paikoilleen muutamalla pikkukivellä. Pystykivi on ennen kaatumistaan ulottunut noin 120 cm korkeudelle mitattuna sen alaosan ympärillä olevista tukikivistä. Kuvat: Antti Bilund.



Vasemmalla: Ristikallion rajamerkkiin liittyvä viisarikivi Kulkkilan ja Säpilän välisellä rajalla, noin 20 m päässä rajamerkistä. Rajalinja jatkuu kuvaussuunnassa. Vasemmalla on korkeaa metsää Kulkkilan puolella, oikealla matalampaa Säpilän puolella. Kuvattu itäkaakkoon. **Oikealla:** Sama Ristikallion rajamerkkiin liittyvä viisarikivi Kulkkilan ja Säpilän välisellä rajalla, noin 20 m päässä rajamerkistä. Viisarikivi on pystytetty kiilaamalla se muutamalla pienellä kivellä luontaisten maakivien välissä olevaan koloon. Taustalla näkyy kylänrajan suunnassa paikalle tulevan metsäautotien päässä oleva käänköpaikka. Kuvattu lounaaseen. Kuvat: Antti Bilund.

Liite raporttiin: Kokemäki ja Harjavalta. Takajärven tuulivoimapuiston ja sähkönsiirtolinjojen arkeologinen inventointi 2023

Maastossa katsotut (tarkastetut) alueet

Sinisellä on merkitty ne alueet mitkä voi tulkita katsotuksi eli tarkastetuksi (riippuen termin määritelmästä – termillä ei ole yleistä eikä standardoitua määritystä, joten ”tarkastettu alue” käsite on subjektiivinen). Paikoin katse on voinut osua kauemmaksi ja haravoida maastoa tarkemmin, paikoin lähemmäksi ja epätarkemmin, pahimmissa maastoissa vain enimmän ajan jalkojen juureen. Paikoin aikaa käytettiin jollain maastonkohdalla ja taipaleella enemmän, paikoin kuljettiin ripeästi maastoa katsellen. Joissain maastonkohdissa tehtiin koekuoppia tai kairanpistoja ja intensiivistä silmänvaraista havainnointia, ja joissain paikoin, kuten tiheissä vesakoissa ja louhikoissa, keskityttiin etenemiseen, laajemman havainnoinnin ollessa mahdotonta. Karttaa on siis tulkittava suuri-riirteisesti. Sitä ei voi tulkita niin, että kaikki tarkastetuksi merkittyjen alueiden jäännökset on havaittu. Kartta on tehty museoviranomaisten vaatimuksesta, heidän hallinnolliseen käyttöönsä eikä sitä saa julkaista ilman tekijän lupaa.

Koko alue on tarkastettu laserkeilausaineiston, maastokarttojen ja ilmakuvien avulla. Maastossa on katsottu tunnettujen kohteiden lisäksi ne kohdat ja alueet, joista on arvioitu mahdolliseksi joltain arkeologisesti mielenkiintoista löydettävän, sekä maastot matkalla sellaisille kohdille ja sellaisia maastoja etsittäessä.

